

KIRJALLINEN KYSYMYS 709/2014 vp

Vanhemmuuden kustannusten jakaminen

Eduskunnan puhemiehelle

Syntyvästä lapsesta aiheutuvat vanhemmuuden kustannukset ovat nykytilanteessa keskittyneet naisille ja tätä kautta naisvaltaisten alojen työnantajille. Ruotsissa ongelmaa on pyritty ratkomaan lainsäädännön, Suomessa työehtosopimusten, kautta.

Yrittäjänäisten arvion mukaan yksi lapsi maksaa äidin työnantajalle noin 10 000—20 000 euroa, mikä on rasite naisvaltaisille aloille ja kasvattaa pienyrittäjien kynnystä palkata uusia työntekijöitä. Varsinkin pienillä yrityksillä raskauden aiheuttamat kulut muodostavat kohtuuttoman suuren riskin ja vievät resursseja kasvun ja kansainvälistymisen kehittämiseltä. Suomen yrityksistä noin 94 % on alle 10 hengen yrityksiä, joihin vanhemmuuden kustannusten aiheuttama epävarmuus ja taloudellinen paine vaikuttavat nykyisellään kaikkein raskaimmin. Nykytilannetta on myös pidetty osasyynä sille, että yrittäjistä vain 30 % on naisia.

Tällä hetkellä palkka- ja vuosilomakustannukset tasataan noin 90-prosenttisesti, mikä kuitenkin koskee vain lakisääteisiä kuluja. Äidille maksettava kolmen kuukauden täysi palkka sekä sairaan alle 10-vuotiaan lapsen hoitomahdollisuus eivät ole lakisääteisiä, vaan yleisimmissä työehtosopimuksissa sovittuja oikeuksia. Näitä lisä-

kustannuksia ei siis korvata nykyisellään työnantajalle. Myöskään raskaudesta aiheutuvia poissaoloja ei korvata lainkaan, vaan niitä kohdellaan identtisinä muiden sairauspoissaolojen kanssa.

Esimerkiksi Ruotsissa kerätään jo nykyisellään kaikilta työntekijöiltä ja työnantajilta tuloverovähennysten yhteydessä tarvittavat resurssit vanhemmuuden kulujen tasaamiseen. Tähän malliin ovat olleet tyytyväisiä sekä palkansaaja- että työnantajajärjestöt.

Vanhemmuuden kulujen tasaaminen poistaisi naisten palkkaamiseen sisältyvän lisäkulujen riskin yrittäjältä, mikä lisäisi työelämän tasa-arvoa niin rekrytointitilanteissa kuin myös palkkauksen suhteen. Työnantajien kustannusten ja naisten aktiivisen työelämään osallistumisen lisäksi kyse on samalla myös miesten tasa-arvoisesta asemasta lasten hoidon suhteen.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä vanhemmuuden kustannusten tasaamiseksi ja työelämän tasa-arvon kehittämiseksi?

Helsingissä 24 päivänä syyskuuta 2014

Pia Kauma /kok
Anu Urpalainen /kok

Leena Rauhala /kd
Lasse Hautala /kesk

KK 709/2014 vp — Pia Kauma /kok ym.

Johanna Karimäki /vihr
Eila Tiainen /vas

Stefan Wallin /r
Arja Juvonen /ps

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Pia Kauman /kok ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 709/2014 vp:

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä vanhemmuuden kustannusten tasaamiseksi ja työelämän tasa-arvon kehittämiseksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Vanhemmuuden kustannuksilla tarkoitetaan ensisijaisesti vanhemmuudesta työntekijän työnantajalle aiheutuvia suoria kustannuksia. Sellaisia ovat työntekijän raskauden aiheuttamista sairauspoissaoloista johtuvat kustannukset, palkkakustannukset äitiys- ja isyysvapaa-ajalta sekä äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa-ajalta kertyvään työntekijän vuosiloma-ansaintaan perustuvat vuosilomakustannukset. Lisäksi palkkakustannuksia syntyy työnantajille työntekijän työstä poissaoloista, kun tämän lapsi tai muu hänen taloudessaan vakituisesti asuva alle 10-vuotias lapsi sairastaa.

Työntekijän vanhempainvapaa-ajalta kertyvä vuosilomapalkka ja sen perusteella maksettavat pakolliset sosiaalivakuutusmaksut korvataan työnantajille täysimääräisesti. Työsopimuslaissa on säädetty, ettei työnantajilla ole palkanmaksuvelvollisuutta perhevapaiden ajalta. Palkanmaksuvelvollisuus perustuu alakohtaisiin työehtosopimuksiin. Vuosiloman ajalta maksetaan työntekijälle vuosilomapalkan lisäksi usein työehtosopimukseen perustuva lomaraha. Sen suuruus on yleensä 50 prosenttia vuosilomapalkasta. Työehtosopimusperustaisista perhevapaakustannuksista työnantajille korvataan merkittävä osa äitiys- ja isyysajan palkkakustannuksista. Vanhempainva-

paatyöryhmän (STM 2011:12) raporttiin sisältyy esimerkkilaskelma yksittäiselle työnantajalle vanhempainvapaista aiheutuvista suorista kustannuksista. Laskelmassa on päädytty siihen, että työnantajille korvataan sairausvakuutusjärjestelmästä lähes 70 prosenttia sellaisista vanhempainvapaakustannuksista, joille voidaan riittävällä tarkkuudella arvioida kustannukset. Työnantajien vastattaviksi jäävät äitiys- ja isyysajan palkkakustannuksista äitiys- tai isyysrahan ja samalta ajalta maksetun palkan erotus, palkasta maksettavat sosiaalivakuutusmaksut sekä lomaraha sosiaalivakuutusmaksuineen. Näitä kustannuksia ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi korvata nykyistä kattavammin niiden työehtosopimusperusteisuuden vuoksi. Taustalla on ollut ajatus siitä, että vapaiden aiheuttamat kustannukset on jo kertaalleen otettu työnantajien kuluina huomioon työehtosopimusten muista osista neuvoteltaessa.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle vanhempainpäivärahoja ja työnantajakustannusten korvaamista koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 112/2006 vp) todetaan seuraavaa: "Jos raskaana oleva työntekijä on sairauslomalla ennen äitiysvapaan alkamista, työnantajalla on velvollisuus maksaa palkkaa vähintään omavastuuajalta. Raskauden aikaisista sairauspoissaoloista ei ole kuitenkaan olemassa tarkkaa tilastotietoa. Olemassa olevien tietojen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että odottavat äidit eivät sairasta raskausaikana enemmän kuin työntekijät keskimäärin. Näin ollen työnantajille ei syntyisi erityistä vanhemmuuteen liittyvää kustannusta sairauspoissaolojen vuoksi". Nämä ovat olleet keskeisiä perusteita sille, ettei tätä omavastuuajan osalta lakiin perustuvaa kustannusta kompensoida työnantajille.

Alle 10-vuotiaan lapsen sairastuessa työnantaja maksaa työntekijälle tämän työstä poissaoloajalta palkan, mutta sitä ei työnantajalle kompensoida. Kysymys on vastaavasti kuin lomarahaa osalta työehtosopimusasiasta. Nykyisin sekä isät että äidit ovat poissa työstä sairaan lapsen hoidon vuoksi. Siten tasausmielessä ei ole katsottu olevan erityistä tarvetta työnantajakompensatioon.

Työnantajille työntekijän vanhemmuudesta aiheutuvien kustannusten korvaukset rahoitetaan sairausvakuutuslain mukaisen työtulovakuutuksen kautta. Ansioperusteiset etuudet rahoitetaan työnantajien, yrittäjien ja vakuutettujen maksamalla vakuutusmaksuilla. Niiden lisäksi valtio rahoittaa 0,1 prosenttia ansioperusteisista vanhempainpäivärahoista. Vakuutusmaksujen suuruuteen ei vaikuta se, käyttävätkö kyseisen työnantajan palveluksessa olevat työntekijät perhevapaista tai onko ala nais- tai miesvaltainen. Tilastokeskuksen tulonjakotilaston palvelutiedostosta käy ilmi, että esim. miesvaltaisen teollisuuden osuus työtulovakuutuksen vakuutusmaksuista on suurempi kuin sen osuus työtulovakuutuksen etuuksista. Vastaavasti esim. naisvaltaisten terveys- ja sosiaalipalvelujen osuus etuuksista on suurempi kuin sen osuus vakuutusmaksuista. Työtulova-

kuutus tasaa siten lainsäädännön tavoitteiden mukaisesti vanhemmuudesta aiheutuvia kustannuksia eri toimialojen välillä.

Työnantajien oikeus saada äitiys- ja isyysraha perhevapaan palkallisuuden ajalta kompensoivat kohtuullisessa määrin työehtosopimusperusteisista palkoista aiheutuvia kustannuksia. Niiden korvaaminen nykyistä paremmin edellyttää, että korvaamisesta sovitaan kolmikannassa. Tätä edellyttää myös nykyinen hallitusohjelma. Sen mukaan tavoitteena on jatkaa työnantajille perhevapaista aiheutuvien kustannusten korvaamista korottamalla työnantajan lakisääteisestä sairausvakuutuksesta saamia korvauksia. Ansioperusteisen perhevapaajärjestelmän kehittämiseen liittyvät asiat valmistellaan kolmikantayhteistyössä työelämän osapuolten kanssa. Jatkotyössä arvioidaan ansioperusteisen perhevapaajärjestelmän rahoituksen kehittämisvaihtoehdot ja kustannusten jako. Lainsäädäntömuutokset toteutetaan, kun rahoituksesta on sovittu. Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaan selvitykset vanhemmuuden kustannusten tasaamisen eri malleista ja niiden kustannuksista on tehty. Hallitus jatkaa arviointia vanhemmuuden kustannusten tasaamisesta työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2014

Sosiaali- ja terveysministeri Laura Rätty

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 709/2014 rd undertecknat av riksdagsledamot Pia Kauma /saml m.fl.:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för en utjämning av kostnaderna för föräldraskap och för en utveckling av jämställdheten i arbetslivet?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Med kostnader för föräldraskapet menas i första hand direkta kostnader som arbetstagarens föräldraskap orsakar arbetsgivaren. Sådana är kostnader för sjukfrånvaro som orsakats av arbetstagarens graviditet, lönekostnader för moderskaps- och faderskapsledigheter samt semesterkostnader som baserar sig på de semesterdagar som arbetstagaren tjänat in under moderskaps-, faderskaps- och föräldradagpenningperioden. Dessutom får arbetsgivarna lönekostnader för arbetstagarens arbetsfrånvaro då hans/hennes barn eller annat permanent boende barn under 10 år i hushållet insjuknar.

Arbetsgivaren ersätts till fullt belopp för semesterlön som arbetstagaren har tjänat in under föräldraledigheten och för de obligatoriska socialförsäkringsavgifter som betalas på basis av denna. Arbetsavtalslagen föreskriver att arbetsgivaren inte är lönebetalningsskyldig för familjeledigheterna. Lönebetalningsskyldigheten baserar sig på branschvisa kollektivavtal. För semestertiden betalas dessutom förutom semesterlönen ofta semesterpenning baserad på kollektivavtalet. Storleken på denna är i allmänhet 50 procent av semesterlönen. Av de kollektivavtalsbaserade familjeledighetskostnaderna får arbetsgivarna er-

sättning för en betydande del av lönekostnaderna för moderskaps- och faderskapsledigheterna. I rapporten utgiven av arbetsgruppen för familjeledigheterna (SHM 2011:12) ingår en exempelberäkning över direkta kostnader som föräldraledigheter orsakar den enskilda arbetsgivaren. I beräkningen kom man fram till att arbetstagaren får ersättning från sjukförsäkringssystemet för närmare 70 procent av sådana föräldraledighetskostnader för vilka man med tillräcklig noggrannhet kan uppskatta kostnaderna för. Av lönekostnaderna för moderskaps- och faderskapsledigheterna är det arbetsgivaren som ansvarar för moderskaps- eller faderskapspenningen och den utbetalda löneskillnaden under samma tid, för socialförsäkringsavgifterna som betalas för lön samt semesterpenningen och tillhörande socialförsäkringsavgifter. Det anses inte vara ändamålsenligt att ersätta dessa kostnader mer omfattande än för närvarande på grund av att de är kollektivavtalsbaserade. Tanken har varit att kostnaderna som ledigheterna orsakar redan en gång har tagits i beaktande som arbetsgivarens utgifter under förhandlingen av övriga delar av kollektivavtalen.

I regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av lagstiftningen om föräldradagpenningar och ersättning för arbetsgivarkostnader (RP 112/2006 rd) konstateras följande: "Då en gravid arbetstagare är sjukledig före moderskapsledigheten börjar är arbetsgivaren skyldig att betala lön för sjukledigheten. Det finns dock inte någon noggrann statistik över sjukfrånvaro under graviditeten. På basis av de uppgifter som finns att tillgå kan man emellertid dra slutsatsen att gravida kvinnor inte under graviditeten är sjukare än arbetstagarna i genomsnitt. Arbetsgivarna orsakas således inte särskilda kostnader på grund av sjukfrånvaro i samband med föräldra-

skap". Det här har varit centrala anledningar till att arbetsgivaren inte kompenseras för den lagbaserade kostnaden under självrisktiden.

Då ett barn under 10 år insjuknar betalar arbetsgivaren lön åt arbetstagaren under arbetsfrånvaron, men arbetsgivaren kompenseras inte för det. Frågan motsvarar på samma sätt semesterpenningens del i kollektivavtalsärendet. Nu förtiden är både pappor och mammor borta från arbetet för att vårda sjukt barn. Med tanke på utjämning anses det inte finnas något särskilt behov av arbetsgivarkompensation.

Ersättningarna för kostnaderna som arbetstagarens föräldraskap orsakar arbetsgivaren finansieras via arbetsinkomstförsäkringen med stöd av sjukförsäkringslagen. De inkomstrelaterade förmånerna finansieras genom de försäkringspremier som arbetsgivarna, företagarna och de försäkrade betalar. Utöver dessa finansierar staten 0,1 procent av de inkomstrelaterade föräldradagpenningarna. Storleken på försäkringspremierna påverkas inte av om arbetstagarna för den ifrågasvarande arbetsgivaren är familjelediga eller om branschen är kvinno- eller mansdominerad. Ur statistikcentralens inkomstfördelningsstatistik framgår det att t.ex. den mansdominerade branschens andel av arbetsinkomstförsäkringens försäkringspremier är större än dess andel av arbetsinkomstförsäkringens förmåner. På motsvarande sätt är t.ex. de kvinnodominerade hälso- och socialtjänsternas andel av förmånerna större än an-

delen av försäkringspremierna. Arbetsinkomstförsäkringen jämnar således ut kostnaderna som orsakas av föräldraskapet mellan olika branscher i enlighet med lagstiftningens målsättningar.

Arbetsgivarnas rätt till moderskaps- och faderskapspenning för lönebetalning under familjeledigheten ger en skälig kompensation för kostnaderna som orsakas av de kollektivavtalsbaserade lönerna. Att ersätta dessa bättre än man gör nu kräver att man fattar ett trepartsbeslut gällande ersättningen. Det här förutsätter även det nuvarande regeringsprogrammet. Enligt regeringsprogrammet är målet i fortsättningen att ersätta arbetsgivarna för kostnader som föräldraledigheter orsakar genom att höja arbetsgivarens lagstadgade ersättningar för sjukförsäkringar. Frågorna som hör samman med utvecklingen av det inkomstrelaterade familjeledighetssystemet utarbetas i ett trepartssamarbete med arbetslivets parter. I det fortsatta arbetet utvärderas utvecklingsalternativen för finansieringen av det inkomstrelaterade familjeledighetssystemet och fördelningen av kostnaderna. Ändringarna i lagstiftningen genomförs då man fattat beslut gällande finansieringen. Enligt regeringens strukturpolitiska program har utredningarna gällande de olika modellerna för utjämningen av föräldraskapets kostnader och deras kostnader gjorts. Regeringen fortsätter utvärdera utjämningen av föräldraskapets kostnader med arbetsmarknadsorganisationerna.

Helsingfors den 14 oktober 2014

Social- och hälsovårdsminister Laura Rätty